

УДК 9.94/930.25/91

Гладій А. Л.

PhD (Politology), research assistant Icelandic Arctic Cooperation Network

УКРАЇНА В ДАВНІХ СКАНДИНАВСЬКИХ САГАХ

Давні скандинавські саги – цінне джерело знань про історію та культуру середньовічної Європи. Від самих початків свого існування саги були усним засобом збереження історії північних народів, які згодом збагатились багатьма оповідями про інші європейські народи та врешті були записані середньовічними писарями як історичні джерела. В багатьох сагах також присутні численні згадки про давню Україну, Київ, українських правителів тих часів, топоніміку та ономастику. Такі згадки сягають глибоких століть і свідчать про те, що вже у ті часи серед вербальної культури народів Європи

Україна, її землі та діяння були широко відомі, оповіді про неї передавались від покоління до покоління, укладаючись в саги та згодом в історичні джерела, котрі крізь віки дійшли до наших днів. У деяких сагах Україна подається лише поодинокими згадками, в інших – нашим давнім землям та прашурам присвячені цілі розповіді.

Серед науковців, котрі займались тематикою скандинавських саг та дослідженнями місця України в них, варто згадати Омеляна Пріцака (1919-2006) – американського й українського дослідника та його ґрунтовну працю у двох томах «Походження Русі». Ця праця, перекладена з англійської на українську перекладачами Буценком Олександром та Олійником Юрієм, є чи не найбільшим джерелом згадок про Україну у вербальній спадщині скандинавських народів. Серед конкретних згадок про Україну у давніх скандинавських сагах варто виділити ті, які є не лише простими топонімічними назвами, але чимось набагато більшим – символами нашої країни. Це, безумовно, – столиця *Київ*, ріка *Дніпро* та землі самої *України-Руси*. Початковими джерелами саг були власне усні розповіді та загальна вербальна традиція народів Скандинавії. Мандрівники, котрі відвідували землі на схід від Скандинавії, приносили ці розповіді додому, укладаючи їх у віршовані оповіді для легшого запам'ятовування та переказу.

У зводі саг XIII століття під назвою «Коло Земне» («Heimskringla») неодноразово згадується східна країна *Garðaríki* (Русь) зі столицею *Kænugarður* (Київ). Наприклад, дочка шведського короля Улофа Шетконунга Інґігерда перед своїм весіллям з великим князем київським Ярославом Мудрим розповідає про свою подорож на схід до Гардарікі [1, с. 73]. Принцеса усвідомлено вживає цю скандинавську назву щодо Русі і щодо напрямку своєї майбутньої подорожі – на схід. Поняття Сходу у давніх скандинавів було досить широким – сам «Східний шлях» (*Austrvegr*), торговельна дорога з Півночі до Візантії, Константинополя. Відомо, що значна частина цього шляху пролягала через терени нинішньої України, а саме рікою Дніпро. Тому скандинавська назва *Garðaríki* безпосередньо стосувалася теренів нинішньої України. Згадки про *Garðaríki* сягають найбільш стародавніх саг, які часто містили міфологічно-епічні та легендарні мотиви. Наприклад у сазі про Інґлінґів (*Ynglinga saga*) подається опис подій від V ст. нашої ери, де описуються подорожі північного бога Одина (*Óðinn*) на схід до *Garðaríki*. Загалом, назва *Garðaríki* згадується у багатьох сагах, тому найзагальнішим її описом можна назвати строфу з саги *Örvar-Odds saga*: *Garðaríki er svá mikít land, at þat var þá margra konunga ríki* – Гардарікі (Русь) це така велика країна, що там є багато різних королівств [1, с. 242].

Іншим символом України, назва якого була широко вживана у давніх скандинавських сагах, є *Київ* або *Kænugarður*. Наприклад, у Таттрі про Еймунда Київ згадується як «найкраще королівство в усій Гардарікі», яким

править Búrizlafr (Святополк Володимирович): Búrizlafr hefir Kænugard ok er hann bezt ríki j öllu Garðaríki [1, с. 168]. У згаданій вище сазі *Örvar-Odds saga* Київ згадується як місто, котрим править Кайнмар: *Kænmar hét konungr. Hann réð fyrir Kænugörðum*. Київ згадується в багатьох інших сагах, таких як *Gautreks saga*, *Göngu-Hrólfs saga*, *Skjöldunga saga*, *Örvar-Odds saga*, *Bærings saga*, *Pjalar-Jóns saga* та, ймовірно, в інших.

Давні скандинави ріку **Дніпро** називали *Nefr* або *Nepr*. У сазі про Ремундара, сина імператора (*Rémundar saga kaisarasonar*), Дніпро згадується як ріка, котра розділяла країни Кападокію та Великий Ермлан (en ain Nefr skilr fyrir austan ok Ermland hit mikla). Тут мова йде про Велику або Холодну Швецію – так у часи епічно-легендарних саг (Коло Земне) скандинави називали Скіфію (лат. *Scythia*, ісл. *Skitia*), адже назва Швеція (*Svíþjóð*) є співзвучною з цією назвою, що, ймовірно, й утворило таке ототожнення. У *Tamprí pro Torvalða ta sagu pro xristianízáciu* (*Porvaldr Koðráns son inn víðförli*) згадується Торвальд Конрадссон Мандрівник, котрий вирушив на Русь з метою місіонерської діяльності. Після своєї прощі до Єрусалима. Торвальд відвідав Константинополь і згодом вирушив до Кенугарда (Києва) в Гардарікі. У цьому місці згадується Дніпро під назвою *Nepr* (*ok svá til Kænugarðs et eystra eptir Nepr*) [1, с. 270].

Таким чином, тема трьох символів давньої України – її назви, столиці та найбільшої ріки – чітко вказує на їх широку присутність у давній скандинавській вербальній традиції – сагах. Такі історичні витоки вербальної традиції можна зустріти як у первісних сагах епічно-міфічного циклу, так і в пізніших історичних літописних сагах. Це вказує на постійну присутність української тематики в середньовічному житті давніх європейських народів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пріцак, Омелян. Походження Русі. Стародавні скандинавські саги і Стара Скандинавія. Том II, Том III. – Київ: Видавництво «Обереги», 2003. – 1304 с.